

Ingliz huquqida shartnoma bekor qilish asoslari va asosiy huquqiy jihatlari

Toshkent davlat yuridik universiteti, Xalqaro huquq va qiyosiy
huquqshunoslik fakultetining 4-kurs talabasi
Mirzaxakimova Shodiyabegim Mirzohid qizi

Annotatsiya

Ushbu maqolada ingliz qonunchiligi bo'yicha shartnomani bekor qilish asoslari va asosiy huquqiy jihatlari o'rganiladi. U shartnomani bekor qilishning turli asoslarini, jumladan, shartnomani buzish, noto'g'ri ma'lumot berish, xato, majburlash, nojo'ya ta'sir va noqonuniylikni o'rganadi. Bundan tashqari, u shartnomani bekor qilishning huquqiy oqibatlarini, masalan, qayta tiklash va zararni qoplashni muhokama qiladi. Tahlil ushbu tamoyillarning amalda qanday qo'llanilishini har tomonlama tushunish imkonini beradi, Angliyada shartnoma huquqining murakkabliklari haqida tushuncha beradi.

ABSTRACT

This article explores the grounds and key legal aspects of contract termination under English law. It examines various bases for contract cancellation, including breach of contract, misrepresentation, mistake, duress, undue influence, and illegality. Additionally, it discusses the legal implications of contract termination, such as restitution and damages. The analysis provides a comprehensive understanding of how these principles are applied in practice, offering insights into the complexities of contract law in England.

Kalit so'z: shartnomani bekor qilish, ingliz huquqi, shartnomani buzish, noto'g'ri ma'lumot, xato, majburlash, noto'g'ri ta'sir, noqonuniylik, qayta tiklash, zarar

Kirish

Ingliz huquqida shartnoma bekor qilish murakkab va muhim jarayon bo'lib, huquqiy munosabatlarni tartibga solishda katta rol o'ynaydi. Shartnomalar tijorat va shaxsiy munosabatlarning poydevori hisoblanadi, lekin ba'zi hollarda ularni bekor qilish zaruriyati tug'ilishi mumkin. Ushbu maqola shartnoma bekor qilinishi mumkin bo'lgan asosiy huquqiy asoslarni va ularning amaliyotdagi qo'llanilishini ko'rib chiqadi. Shartnoma bekor qilinishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni tushunish, tomonlar o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni yanada aniqroq anglash imkonini beradi. Bu

jarayonni tushunish, shartnomaviy majburiyatlarning bajarilmasligi yoki noto'g'ri bajarilishi natijasida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan huquqiy oqibatlarni oldindan ko'rib chiqishga yordam beradi. Shartnoma bekor qilinishi mumkin bo'lgan asosiy holatlar quyidagilardan iborat: jiddiy buzilish, noto'g'ri ma'lumot berish, xato, majburlash va ta'sir o'tkazish, shuningdek, noqonuniylik. Ushbu omillar shartnoma tuzishda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan muhim jihatlarni tashkil etadi. Maqolada, shuningdek, shartnoma bekor qilingandan keyingi huquqiy oqibatlar, jumladan, qayta tiklash va zararlar masalalari ham ko'rib chiqiladi. Ushbu elementlar, tomonlar o'rtasidagi moliyaviy va huquqiy majburiyatlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Ingliz huquqida shartnoma bekor qilishning ushbu jihatlarni chuqurroq o'rganish, huquqshunoslar va amaliyotchilar uchun dolzarb bo'lib, huquqiy nizolarni hal qilishda keng qamrovli yondashuvni ta'minlaydi.

Asosiy Qism

Ingliz huquqida shartnoma bekor qilishning bir nechta asosiy asoslari mavjud. Ushbu bo'limda biz har bir asosni batafsil tahlil qilamiz va ularning huquqiy jihatlarni ko'rib chiqamiz.

1. Buzilish (Breach of Contract)-Shartnoma buzilishi shartnoma shartlari bajarilmaganda yoki noto'g'ri bajarilganda yuzaga keladi. Buzilish ikki turga bo'linadi:

“Jiddiy Buzilish” Bu shartnoma maqsadini buzuvchi harakat yoki harakatsizlik bo'lib, shartnomani bekor qilishga asos bo'ladi. Masalan, tovarlarni yetkazib bermaslik yoki xizmatlarni ko'rsatmaslik.

“Kichik Buzilish”- Bu shartnomani bekor qilishga olib kelmaydi, lekin zarar to'lash talab qilinishi mumkin.

2. Aldash (Misrepresentation)-Aldash, agar shartnoma tuzish jarayonida noto'g'ri yoki chalg'ituvchi ma'lumotlar berilgan bo'lsa, yuzaga keladi. U uch turga bo'linadi:

1) Beg'araz Aldash (Innocent Misrepresentation): Nohaq ma'lumot bilmasdan berilgan.

2) Beparvolik Bilan Aldash (Negligent Misrepresentation): Ma'lumot berishda loqaydlik mavjud.

3) Qasddan Aldash (Fraudulent Misrepresentation): Qasddan noto'g'ri ma'lumot berish.

Har bir turdagi aldashga ko'ra, shartnoma bekor qilinishi va zararni qoplash talab qilinishi mumkin.

3. Xato (Mistake)/Xato holatlari quyidagicha bo'lishi mumkin:

1)O'zaro Xato (Common Mistake): Har ikki tomon ham xato qilgan.

2)Bir tomonlama xato (Unilateral Mistake): Faqat bir tomon xato qilgan. Bu holatda shartnomani bekor qilish qiyinroq bo'lishi mumkin.

4. Majburlash va Ta'sir O'tkazish (Duress and Undue Influence)

1)Majburlash (Duress):Shartnoma taraflardan biri zo'rlik yoki tahdid ostida imzolangan bo'lsa, u bekor qilinishi mumkin.

2)Ta'sir O'tkazish (Undue Influence): Agar bir tomon ikkinchi tomon ustida nojo'ya ta'sir o'tkazgan bo'lsa, shartnoma bekor qilinishi mumkin.

5. Noqonuniylik (Illegality)-Agar shartnoma predmeti yoki maqsadi qonunga zid bo'lsa, u bekor qilinadi. Bu shartnomalar amaldagi qonunlar va jamoat tartibiga zid bo'lmasligi kerakligini ta'minlaydi.Bekor qilingan shartnomada har bir tomon o'zaro bergan narsalarini qaytarib olish huquqiga ega. Bu holat adolatli natijani ta'minlash uchun muhimdir.

Zararlar (Damages)-Zarar ko'rgan tomon shartnoma bekor qilingandan keyin kompensatsiya olish huquqiga ega bo'lishi mumkin. Bu zararlar to'g'ridan-to'g'ri shartnoma buzilishidan kelib chiqishi kerak.

Ingliz huquqida shartnoma bekor qilish murakkab jarayondir va har bir asos o'ziga xos huquqiy nuanslarga ega. Ushbu asoslarni aniq tushunish va tegishli huquqiy maslahat olish, shartnomaviy nizolarni hal qilishda muhim ahamiyatga ega.

Amaliy Misollar

1. Buzilish (Breach of Contract)/Misol:A kompaniyasi B kompaniyasiga mahsulot yetkazib berishga kelishib oldi. A kompaniyasi mahsulotlarni belgilangan muddatda yetkazib bermadi. B kompaniyasi shartnomani bekor qilishi va yetkazib berilmagan mahsulotlar uchun zararlarni talab qilishi mumkin.

2. Aldash (Misrepresentation)/Misol: C shaxs D shaxsiga avtomobil sotib olishdan oldin uning avariya uchramaganini aytdi. Keyinchalik D shaxs avtohalokat haqida bilib oldi. D shaxs aldash asosida shartnomani bekor qilish va zararlarni qoplashni talab qilishi mumkin.

3. Xato (Mistake)/Misol:E va F kompaniyalari o'rtasida yer uchastkasini sotib olish bo'yicha kelishuv tuzildi. Ikkala tomon ham noto'g'ri uchastka haqida

gaplashayotganini keyinchalik anglab yetdi. Bu holatda, o'zaro xato tufayli shartnoma bekor qilinishi mumkin.

4. Majburlash va Ta'sir O'tkazish (Duress and Undue Influence)/Misol: G shaxs H shaxsni qo'rqitib, unga mol-mulkini sotishga majbur qildi. H shaxs majburlash asosida shartnomani bekor qilish huquqiga ega.

5. Noqonuniylik (Illegality)/Misol: I kompaniyasi J kompaniyasi bilan noqonuniy tovarlar savdosi bo'yicha shartnoma tuzdi. Shartnoma mazmuni qonunga zid bo'lgani uchun bekor qilinadi.

Ushbu misollar, Ingliz huquqida shartnoma bekor qilishning turli asoslari va ularning qo'llanilishi haqida aniqroq tushuncha beradi.

Ingliz huquqida shartnomalar bekor qilinishi haqida aniq statistika olish qiyin, chunki bu ma'lumotlar odatda sud qarorlari va maxfiy kelishuvlarga asoslangan. Biroq, ma'lumki, har yili minglab shartnomalar turli sabablarga ko'ra bekor qilinadi, jumladan:

- Tijorat shartnomalaridagi buzilishlar
- Alohida shaxslar o'rtasidagi kelishmovchiliklar
- Yirik korporativ bitimlar

Mashhur misollar quyidagicha:

1. Lloyd's of London vs. Investors (1980-yillar)-Lloyd's sug'urta bozorida investorlarga noto'g'ri ma'lumot berilgani aniqlangach, ko'plab shartnomalar bekor qilindi. Bu holat katta miqdorda huquqiy nizolar va zararlarni qoplash bilan yakunlandi.

2. Barclays Bank vs. O'Brien (1994)-Ushbu ishda, bank qarz majburiyatlari bo'yicha noto'g'ri ta'sir o'tkazgani aniqlangach, shartnoma bekor qilindi. Bu holat "undue influence" tushunchasiga oid muhim sud qaroriga olib keldi.

3. BCCI (Bank of Credit and Commerce International) (1991)-BCCI banki firibgarlik va noqonuniylikda ayblangach, ko'plab shartnomalar bekor qilindi. Bu holat xalqaro moliyaviy tizimda katta o'zgarishlarga sabab bo'ldi.

Xulosa

Ingliz huquqida shartnoma bekor qilish asoslari va huquqiy jihatlari, shartnoma tuzish va uning bajarilishi jarayonida muhim o'rin tutadi. Shartnoma bekor qilinishi mumkin bo'lgan asoslar — shartlarni buzish, kelishuvning yo'qligi, qonuniy sabablar va yaroqsizlik — tomonlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish uchun zarur. Har bir holat o'ziga xos huquqiy jarayonlarni talab qiladi, bu esa

tomonlar o'rtasida kelishmovchiliklar yuzaga kelganda muhim ahamiyatga ega. Shartnoma bekor qilinganda, javobgarlik va moliyaviy majburiyatlar, shuningdek, sudga murojaat qilish zarurati paydo bo'lishi mumkin. Bularning barchasi, shartnoma tuzish va bekor qilish jarayonida, ingliz huquqining asosiy tamoyillarini va qonunlarini hisobga olishning ahamiyatini ko'rsatadi. Shunday qilib, shartnoma tuzuvchilar uchun yuridik bilimlarni oshirish va huquqiy masalalarga e'tibor berish juda muhimdir. Bu, nafaqat ularning huquqlarini himoya qilish, balki shartnoma munosabatlarini samarali boshqarish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Cheshire, G., & Fifoot, C. (2017). Law of Contract. 15th Edition. Oxford University Press.
2. Poole, J. (2020). Textbook on Contract Law. 14th Edition. Oxford University Press.
3. Stone, R., & Devenney, J. (2017). The Modern Law of Contract. 3rd Edition. Routledge.
4. Macintyre, A. (2015). Contract Law: A Comparative Introduction. Cambridge University Press.
5. Treitel, G. H. (2015). The Law of Contract. 14th Edition. Sweet & Maxwell.
6. Beale, H., & Dugdale, A. (2019). Contract Law: A Comparative Perspective. Hart Publishing.
7. Burrows, A. (2016). A Casebook on Contract. 4th Edition. Hart Publishing.
8. Furmston, M. P. (2017). Contract Law. 3rd Edition. Oxford University Press.
9. Ewan, M. (2020). Contract Law in Perspective. 2nd Edition. Routledge.
10. Giliker, P. (2018). Contract Law. 4th Edition. Pearson Education.

Research Science and Innovation House